

Úvahy o pojmu funkce v sociologii

JOSEF ALAN
Ústav sociálně politických věd, Praha

Je nepochybné, že některé pojmy na sebe v sociologii — a to na všech úrovních obecnosti — soustřeďují větší pozornost než jiné. V rovině obecně teoretické a metodologické jde nesporně i o pojem „funkce“, který vedle několika dalších tvoří přímo jeden ze základních kamenů celé jedné sociologické linie. Nicméně jde současně o pojem frekventovaný i mimo tento rámec, takže někdy můžeme nabýt dojmu, že se stává slovním fetišem, který pro svou mimořádnou aplikabilitu ztrácí sémantickou jednoznačnost a stává se pojmem sice intuitivně jasným, současně však logicky nekorektním. Na druhé straně se však může ukázat, že právě tato široká aplikabilita je argumentem pro jeho sociologickou relevanci, ba co víc — pro jeho maximální explikativní hodnotu v sociologii.

I.

Prvním problémem, s nímž se musíme vyrovnávat, je vazba pojmu funkce na konkrétní teoretický kategoriální systém, v němž tvoří jistý konstitutivní komponent. Jde o otázku, zda je vůbec možno podniknout analýzu tohoto pojmu bez ohledu na jeho významový rámec v jistých sociologických teoriích, zda je tedy možno odhlédnout od již zafixovaného významu tohoto pojmu v jistých teoriích, školách či proudech. Pak by šlo primárně o analýzu těchto teorií, systémů apod. z hlediska jejich vnitřní (logické) konzistence, a to ovšem z aspektu pojmu funkce. V opačném případě bychom od těchto souvislostí mohli odhlédnout a pokusit se zkonstruovat jistý více či méně jednoznačný výklad tohoto pojmu z hlediska jeho sémantické platnosti, a tím v podstatě z hlediska jeho obecné použitelnosti. Jde ovšem o alternativu poněkud násilně vzniklou, neboť ani jeden, ani druhý postup nelze osamostatnit. Na druhé straně však musíme respektovat

i skutečnost, že samo používání pojmu funkce v sociologii není omezeno jen na některé, byť sebevíce rozšířené teoreticko-metodologické tendence, že naopak vykazuje značnou „nekázeň“ a objevuje se všude, kde je k tomu příležitost. Konkrétněji: Nelze zastřít fakt, že strukturálně funkcionalistická sociologie pojem funkce dosadila do svých (pojmových) základů; současně však i mnohé práce, které s tímto směrem teoreticky nemají nic (nebo jen málo) společného, po pojmu funkce sáhnou velmi rády. Tento pojem jako by se tedy emancipoval a nabyl jakési vlastní inspirativní hodnoty i mimo své „rodiště“ — což svědčí jak v jeho prospěch, tak v jeho nepospěch.

S problémem, zda samo používání pojmu funkce znamená současně příklon k funkcionalistickému pojetí společnosti (či sociologie), se setkáme již v díle Comta a Spencera. A kdybychom z nich chtěli udělat „praotce“ funkcionalismu, nedalo by nám to — při troše námahy a dobré vůle — ani mnoho práce. Jen slyšíme: „Povoláním vlády jest zadržovati a zamezovati pokud možno rozptýlení idejí, pocitů a zákonů, kteréžto, kdyby bez překážek mohlo se vyvíjeti, zarazilo by konečně sociální pochod. Toto pojetí tvoří podklad teorie o vládě co nejvznešenějšího úkolu, který ji vyznačuje, totiž zprvu samovolného a pak upraveného *působení celku na části*. Jediný prostředek proti takovému rozptýlení spočívá v skutku v tom, aby tato působnost učiněna byla novou *funkcí*, která by mohla zasahati do všech *funkcí* zvláštních, aby vyvolávala myšlenku na *celek* a pocit obecné solidárnosti tím mocnější, čím více individuální činnost snaží se je udusiti“ (podtrhl J. A.).¹ Nечceme se zde zabývat analýzou Comtovy sociologie; tento dlouhý citát byl uveden pouze ilustrativně jako doklad toho, že současné použití pojmu funkce a jistého

¹ A. Comte, *Sociologie*, Praha 1889, s. 150.

obecně teoretického postulátu (nadvláda celku nad částmi) může vést jednoduše k uznání funkcionalismu v díle autora, který z mnoha jiných důvodů stojí na poněkud jiných základech. (Nicméně by nebylo bez zajímavosti všimnout si Comtova přístupu k odvěkému problému funkcionalismu, totiž — mluveno s Comtem — ke spojení „sociální statiky“ se „sociální dynamikou“. Comte, který považoval za princip statiky „konsensus“, ukazuje, že na jedné straně je třeba zkoumat vzájemné „akce a reakce, které všechny části sociální soustavy navzájem na sobě vykonávají, nehledě k pohybu, jenž je postupně modifikuje“, tedy chápat „každý sociální prvek“ jako „solidární s ostatními“; současně však je třeba z této teorie vyjít „při studiu sociálního pohybu, jehož pojetí předpokládá zachování odpovídajícího organismu“).²

Podobně se setkáváme s pojmem funkce u Spencera (mluví např. o funkcích institucí, které se mohou měnit, aniž by zanikly tyto instituce samy, apod.).³ Jeho dílo je koneckonců považováno za jeden z hlavních zdrojů funkcionalistických teorií v novější sociologii,⁴ i s jejich organistickými aspekty. I když nám však nejde o dějiny funkcionalismu, nemůžeme opomenout „klasické funkcionalisty“, kteří sice reprezentují spíše kulturní antropologii a etnologii, kteří však zasáhli do rozvoje sociologie velmi výrazně (zvláště B. Malinowski a A. R. Radcliffe-Brown). Právě u nich totiž došlo k explicitně formulované „funkcionální teorii“, která — v reakci na do té doby preferované uznávání „výlučnosti“ mechanismu kauzálních vztahů — vyzvedla do popředí pojmy funkce a struktury a předurčila tak do značné míry i směr práce mnoha sociologů. Řekli jsme však, že nám nejde o dějiny; jde nám — abychom to formulovali přesněji — o „logický a sémantický status“ pojmu funkce v sociologii, což tvoří v podstatě tři okruhy problémů: 1. problémy sémantické — jednoznačnosti či víceznačnosti tohoto pojmu, 2. problémy jeho postavení v kategoriálním schématu sociologické teorie (vztah funkce a struktury apod.) a 3. problémy vztahu funkcionální metody k výkladové hodnotě pojmu funkce.

V následujících úvahách se dopustíme jistě nekorektnosti. Opustíme nejenom ony právě uvedené problémové okruhy spojené s pojmem funkce (lépe jejich distribuci), opustíme dokonce i požadavek přesné uspořádanosti úvah, a to hlavně proto, abychom v jakýchkoli předběžných poznámkách obsáhli pokud možno celou oblast, již se věnujeme, a připravili si tak půdu k vlastnímu řešení.

Předně se zdá, že při pokusech definovat slovo funkce dochází k jisté změně, k smíšení dvou dimenzí, v nichž je ho používáno. Na jedné straně jde o „čistě“ sémantickou dimenzi, která je vázána na problematiku funkce v původním (etymologickém) významu slova funkce jako činnosti, na druhé straně o původně matematickou (a odvozeně „strukturální“) dimenzi významu tohoto slova, které je chápáno jako výraz pro vztah dvou elementů (speciálněji pak pro vztah elementu a systému, části a celku). Všimněme si nejdříve právě významové dimenze, i když i zde bychom měli poznamenat — a ono se to také později projeví —, že obě významové dimenze spolu souvisejí.

Tedy slovo funkce (z latinského *functio*) původně označuje, znamená činnost. K tomuto významu se ovšem přidružuje řada obdobných, ekvivalentních či akcesorních významů jako konání, úkon, operace apod. Tím ovšem není dána definice slova, neboť výrok „funkce je činnost“ neznámá nic jiného než prostou slovní transformaci. To je zřejmé na první pohled, ale také *jen* na první pohled; neboť co potom s výrokem „určitá konkrétní činnost má určitou funkci“? S tím se nejednou setkáváme, a to jak explicitně („lyžování... apod. má v životě člověka významnou funkci“), tak implicitně (mluví se o funkci různých aktivit nebo jejich součástí jako jsou modlitba, svatební obřad, proslov atd.). Zde tedy dochází k jisté významové asymetrii mezi oběma výroky („funkce je činnost“ a „činnost má funkci“). Je to samozřejmě — každá činnost může být brána jako konkrétní společenský fenomén a tedy může být nazírána prizma-

² Op. cit., s. 107.

³ H. Spencer, *O studiu sociologie*, Praha 1898, s. 17.

⁴ Viz např. Z. Strmiska, *Otázky marxistické sociologické teorie*, disertační práce, 1967, s. 103n.

tem funkce (aniž bychom zatím přesně věděli, co funkce je). Na druhé straně však zůstává jisté residuum původního etymologického významu slova funkce, takže toto slovo zahrnuje, implikuje jako jednu ze svých významových „složek“ určitou aktivitu. V tomto smyslu je i nadále relevantní považovat slovo funkce za výraz činnostně, aktivizačně zabarvený.

Zůstaneme-li v této rovině, pak automaticky vzniká otázka, zda se pojem funkce nevztahuje spíše na výsledek činnosti než na činnost samu (jako proces), zda tedy v souvislosti s funkcí není relevantní mluvit spíše o účinku (a o jeho ekvivalentech, např. o výsledku apod.). Na tuto variantu upozorňuje také Zetterberg,⁵ i když v jiných souvislostech. Ukazuje totiž, jak pojem funkce, zastupující nejednou pojem „rezultátu“, implikuje jisté reminiscence kauzálního myšlení; proto také místo determinanty bývá používáno označení „funkcionální předpoklad“. Nicméně již sám fakt používání slova funkce ve smyslu „účinku“ nás nutí tento význam respektovat a předběžně zařadit mezi ostatní. Mezi ostatní — neboť ještě jeden významový aspekt „vstupuje do hry“. Běžné používání slova funkce (např. funkce rodiny, funkce sociální skupiny atd.) totiž ukazuje, že tento pojem implicitně obsahuje jistou orientaci, intenci, a to normativně zabarvenou. Funkce je zde chápána jako stav „má být“, a to jak ve smyslu „hypoteticky stanoveného cíle“, tak ve smyslu normativního postulátu. Tomu odpovídají vyjádření typu „úkol“, „úloha“, anebo dokonce „účel“ (srv. zvláště vztah funkční — účelný).

Vidíme tedy, že v první — sémantické — dimenzi se pojem funkce pohybuje v prostoru vymezeném významy „činnost“ — „účinek“ — „cíl“ (event. úkol).⁶ Protože jsme již řekli, že existuje druhá (významová) dimenze tohoto pojmu, kterou není možno dost dobře ignorovat, můžeme přistoupit k dalším rozborům.

Vyděme od jednoho z nejvýraznějších analytiků funkcionalistické teorie, K. D a

vise. Jeho kritika pojmu funkce vycházela z toho, že vlastně mezi kauzální a funkcionální metodou (analýzou) není závažného rozdílu. K. Davis⁷ ukazuje, že pojem funkce jenom komplikuje dorozumívání, že je jakousi pojmovou „schválností“. Podle něho není vlastně rozdíl mezi výroky typu „funkcí srdce je vhnět krev do žil“ a typu „srdce vhně krev do žil“. A skutečně, zdá se, že významově se na platnosti obou výroků nic nemění, neboť podoba prvního výroku je pouze normativní transformací výroku druhého, aniž by to sama situace (poznávací charakter obou výroků) vyžadovala. Jistá činnost může být regulována (normativně směřována) pouze v případě, je-li znám regulační rámec činnosti, tedy její tendence, směr nebo cíl. Pak je ovšem nutno tuto činnost chápat jako činnost zaměřenou k jistým účinkům, a tak význam pojmu funkce jako *pouhé* činnosti je třeba odmítnout. Ale nejen to. Ani názor, který podtrhuje význam účinku pro pochopení pojmu funkce, není důsledný. Ať vezmeme za základ Mertonovo pojetí funkcionalismu, které staví na nároku, že interpretovat fakta neznamená nic jiného než „zjistit účinky na širší struktury, v nichž jsou fakta začleněna“, nebo názor Davisův, podle kterého „mluvit o funkci instituce nebo o jiné instituci v této společnosti je totéž, jako ptát se, jak působí (podtrhl J. A.) instituce ve společnosti, do níž patří“, není zdůvodněna nutnost pojmu funkce pro sociologickou analýzu. Neboť mluvit o tom, jak jistá instituce působí nebo jaké jsou účinky faktů, neznamená nic jiného než provést popis dané „situace“, tzn. zaznamenat a zachytit, příp. vyložit soustavu těchto účinků. Jakmile bychom zavedli do takového „výkladové struktury“ výroky typu „funkcí srdce je...“, zavádíme do deskriptivního a výkladového rámce teorie normativní postuláty, vycházející z jiné situace, tedy závěry jiných analýz.

Není ovšem bez zajímavosti, že se tento normativní charakter pojmu funkce

⁵ Hans L. Zetterberg, *Theorie, Forschung und Praxis in der Soziologie*, in: *Handbuch der empirischen Sozialforschung*, red. R. König, Stuttgart 1967, s. 95.

⁶ Není bez zajímavosti sledovat prolínání těchto „významů“ přímo v určitém díle. Tak např. ve Friedmannově sborníku *Traité de Sociologie du Travail* (slovenský překlad *Sociológia práce*, Bratislava 1967) H. Fayol ztotožňuje nejprve funkce s operacemi, dále je považuje za skupiny úkonů

soustředěných kolem určitého technického postupu a nakonec mluví o funkcích jako souboru toho, co se musí (!) vykonat, aby se zabezpečil chod podniku (s. 253n.).

⁷ K. Davis, *The Myth of Functional Analysis as a Special Method in Sociology and Anthropology*, ASR 24, 1959, č. 6.

⁸ R. K. Merton, *Social Theory and Social Structure*, Glencoe, Ill., 1957, s. 24n.

⁹ K. Davis, op. cit., s. 772.

dostal do funkcionalistické teorie už v klasických funkcionalistů, ale poněkud jinou cestou — prostřednictvím pojmu *potřeba*. „Funkci,“ píše Malinowski, „není možno definovat jinak než jako uspokojování potřeb činností, v níž se lidé spojují, využívají produkce a spotřebovávají majetky“.¹⁰ Tak funkce sice neztratila svou vazbu s činností, ale tyto činnosti jsou mlčky považovány za směrované; tedy normativní charakter jim dávají potřeby. To se ovšem neobejde bez dalších problémů. Jde hlavně o otázku „definování“ potřeby; snad by se mohlo zdát, že systém definic jenom zkomplikuje situaci, je však nezbytné se u tohoto pojmu zastavit, a to jednak z aspektu výstavby koncepčního rámce funkcionalistické teorie (tedy funkcionální metoda přerůstá v teorii), jednak z aspektu samotné analýzy pojmu funkce. Pojetí funkce jako „uspokojování potřeb“ je totiž velmi rozšířené, a snad nejpoužívanější. Přiklání se k němu např. i Szczepeński. Jak chápe potřebu? „... potřebami budeme nazývat všechny požadavky organismu, vrozené nebo získané, vyvolávající pocit nějakého nedostatku a nutící k činnosti“.¹¹ Pomineme-li jistou zmatenost celé „definice“ (nejasnost vztahu mezi potřebou a požadavkem a současně otázku, zda je nedostatek vyvoláván nebo sám vyvolává jisté požadavky, event. potřeby), pak dojdeme k závěru, že funkce chápána jako „uspokojování potřeb“ by neznamenal nic jiného, než že funkce jsou úkoly, které plynou z požadavku uspokojit jisté potřeby nějakou činností.

Na to ovšem navazuje problém struktury potřeb, jejich kategorizace (která je sama o sobě dostatečně složitým okruhem nejjasnosti). Omezíme se ale pouze na jednu stránku této struktury. V rámci společenských procesů se totiž potřeby aktualizují na dvou pólech společenského života, jejichž maximální rozestupnost jistě také komplikuje otázku jejich vztahu. Na prvním pólu jde o potřeby individuální (sociálních jedinců, ale i jiných společenských jednotek, které vystupují jako subjekty společenských procesů), přičemž ovšem, abychom zachovali jisté schematic-

ké zjednodušení maximálně rozestupných pólů, budeme zde uvažovat jen jedince (diferencované podle mnoha kritérií — antropologických, sociálních apod.). Na druhém pólu jde o potřeby „nadindividuální“, tedy skupinové, kolektivní, které jsou prvním „nadřazeným“ (ze sociologického hlediska). Jde potom o vztah potřeb individuí (sociálních subjektů) a skupin (nepřesně sociálních objektů), například: student—škola, dělník—podnik, případně (ale tomu se pokud možno vyhneme) podnik—ekonomický systém společnosti, škola—globální společnost apod. Žádnou potřebu tedy nelze izolovat od „interakčního systému“, v němž se aktualizuje, příp. realizuje. To ovšem znamená, že potřeba není prostou kvalitativní kategorií, ale je především kategorií vztahovou a jako taková implikuje vždy poměr mezi společenským subjektem (noselem potřeby) a těmi faktory, které podmiňují (brání nebo podporují) její uspokojení; ze sociologického hlediska třeba zdůraznit především faktory společenské (institute, skupiny, sociální zájmy apod.). A vzhledem k tomu, že krajními entitami sociologické oblasti zkoumání jsou jedinec a společnost, nelze z tohoto „ontologického“ rámce vytrhnout ani problematiku samotných potřeb. To ovšem implikuje možné napětí, kontrárnost potřeb na obou pólech (i s jeho modifikacemi). K čemu to však vede? J. Szczepeński v jedné své knize např. píše: funkci vysokoškolského vzdělání je „uspokojování společenských, intelektuálních, kulturních, politických a jiných potřeb jak jednotlivců, tak společenských skupin, vrstev, tříd i celého národa“.¹² Formulace jistě vyčerpávající. Ale současně natolik obecná, „všeobjímající“, že přechází nutně možné diskrepance mezi jmenovanými společenskými elementy. Předpokládá se tedy implicitně naprostý *konsensus potřeb*, jakási organická jednota společnosti — což je ovšem stav natolik nereálný, že uvedená formulace ztrácí své faktické oprávnění.

Řekli jsme již, že vazba pojmu funkce na potřeby vede k přechodu od funkcionální metody k teorii. Tato vazba je jakýmsi teoretickým východiskem a je

¹⁰ B. Malinowski, *Szkice z teorii kultury*, Warszawa 1958, s. 31.

¹¹ J. Szczepeński, *Základní sociologické pojmy*, Praha 1966, s. 42.

¹² J. Szczepeński, *Socjologiczne zagadnienia wyzszoego wykształcenia*, Warszawa 1963, s. 12.

v podstatě obsažena již v díle „klasických funkcionalistů“, kteří pojem funkce spojují s postulátem nadřazenosti potřeb sociálního systému. Tak Malinowski chápe funkci v její integrující schopnosti, Radcliffe-Brown pak uvádí, že „funkci možno definovat jako souhrn vztahů mezi jednotlivou společenskou činností, zvyklostí nebo vírou a společenským systémem jako celkem“,¹³ přičemž na jiném místě zdůrazňuje, že funkcí jakéhokoli procesu (jevu) je nastolení souladu (konsensu) mezi tímto procesem a potřebami „organismu“. Vidíme tedy, že v rámci jisté teorie není funkce chápána jako prosté uspokojování jakýchkoli potřeb, ale je specifikována jako uspokojování potřeb strukturálních. „Život organismu“ je považován za „funkci struktury“ nebo — jak to vyjádřili Klofáč a Tlustý — funkce jsou „role činnosti v udržování dané sociální struktury nebo korespondence mezi účinky činnosti a potřebami sociální struktury“.¹⁴

Tato specifikace nebo modifikace pojmu funkce se nejvýrazněji projevila u T. Parsonse, který přímo nahradil pojem „společenské potřeby“ výrazem „funkční požadavky systému“ — tedy požadavky podmiňující existenci a rovnováhu jakéhokoli systému. Snad by bylo vhodné se u toho trochu zastavit. Nedostal se tímto „krajně sociologickým“ přístupem (protože jde vlastně o maximální preferenci systému před jeho elementy, tedy maximální podřízení elementů systému) do funkcionalistické teorie onen rigidizující prvek, který — napadán ve svých důsledcích spíše než v základech — v podstatě znemožnil zařadit do konceptuálního systému této sociologické teorie změnu? Skutečně, důsledné setrvání na tomto pojetí funkce, v němž je zahrnuta podřízenost elementů (subsystémů) sociálnímu systému a spolu s tím idea rovnovážného fungování společnosti, vede nezbytně k tomu, že potřeby dílčích subsystémů či elementů jsou chápány jako derivát systému, jako ideální „interdependence“ všech zúčastněných faktorů. Tak vlastně dochází opět k vazbě pojmu funkce na výchozí sociologický teoretický

postulát, vyjádřený již samotným Comtem jako nadřazenost celku nad částmi. Nejde tedy v těchto souvislostech o pojem svévolně odtržitelný od teoretického rámce, o pojem s pouze metodologickou platností.

To se konečně projevilo také v díle jednoho z našich největších funkcionalistů — J. L. Fischera, který již vlastní předmět sociologie, tj. společnost, definuje pomocí pojmu funkce: předmětem sociologie je mu „společnost jako celek, nazíraná prizmatem zjištěných sociálních funkcí, zkoumaných jak vzhledem k onomu celku, tak i vzhledem k zespoledenštěným individuí, a to jak pod zorným úhlem krajně dosažitelné přiměřenosti průběhu oněch funkcí, tak i institucí, v nichž byly zpředmětněny“.¹⁵ Je-li přitom (sociální) funkce chápána jako určitá zájmově podmíněná tendence vytvářející nástroje, jimiž má být objektivována, pak převedení sociální skutečnosti na soustavu funkcí a funkcionálních vztahů není pouhým metodologickým postupem, nýbrž současně součástí teoretického rámce obecného sociologického charakteru. Z funkcionálních vztahů je pak podtrženo vedle „funkcionálního určení“ (tj. reálného smyslu, „podstaty“ skutečnosti) především „funkcionální podmínění“ jako typická vazba tzv. skutečnostního chování, vyjádřená převahou celku nad částmi.¹⁶ Pak ovšem nejde o pouhé metodologické dispozice (i když jsou zde implikovány), ale o jistou teoretickou základnu.

R. K. Merton si byl vědom jistého nebezpečí skrytého v takto pojatém východisku funkcionalismu.¹⁷ Byl si totiž vědom toho, že společnost (sociální „celek“) neimplikuje konsensus ve smyslu jakési „funkcionální jednoty“, jako je tomu např. u organismu (odkud konečně také funkcionalisté do značné míry vycházeli), že tedy nejde o jakousi ideální funkcionální „interdependenci“, nýbrž že jisté (potenciálně všechny) sociální jevy mohou být z aspektu své funkce pozitivní i negativní. Tím na jedné straně usiloval o prosazení přístupu ke společnosti a jejím jevům (elementům) z hlediska

¹³ A. R. Radcliffe-Brown, *Structure and Function in Primitive Society*, Glencoe 1952, s. 85.

¹⁴ J. Klofáč — V. Tlustý, *Soudobá sociologie I*, Praha 1966, s. 106n.

¹⁵ J. L. Fischer, *Automatizace potřeb a naposled*, Odborná škola 1965/3.

¹⁶ J. L. Fischer, *Krise demokracie*, Praha 1933 (zvl. úvodní kapitola); srv. také *Filosofické studie*, Praha 1968, s. 126n.

¹⁷ R. K. Merton, op. cit.

funkcionálních procesů jako reality, v níž se teprve společnost (sociální systém) integruje a vyvíjí, na druhé straně podtrhoval nutnost respektování „referenčního“ rámce, v němž tyto jevy (elementy) vystupují. To se projevuje aktuálně např. v souvislosti s analýzou jevu vzhledem k několika systémům (např. skupinám, apod.) současně. Proto také mohl zavést — jako jisté zpřesnění — „klasifikaci“ funkčních vztahů (afunkční, disfunkční a eufunkční), aniž by tím ovšem opustil teoretickou platformu pojetí funkce jako výrazu potřeb systému.

Co je ovšem kritérium funkčnosti? Uvedli jsme již, že Merton spatřuje toto kritérium v účincích; jde ale o takové účinky, které vedou k přizpůsobení (adaptation) elementů systému, tedy k vyrovnaní systému. Opět tedy idea konsensu a rovnováhy jako kritéria funkčnosti. Objevuje se samozřejmě nejen u Mertona. Také jiní ji považují za nespornou a rozhodující. Tak Nagel¹⁸ považuje za jediný relevantní význam pojmu funkce význam, který označuje, „jak určitý prvek přispívá... k uchování určité charakteristiky nebo podmínky v daném systému, k němuž sám náleží“. Také u Strmisky najdeme pojetí funkce jako vyjádření takového vztahu prvku k systému, který přispívá k uchování nebo dosažení uspořádanosti soustavy.¹⁹ I když tedy není vždy zdůrazněn aspekt přizpůsobení, jde vždy o tento rozměr — a současně problém. Na to upozornil již Galtung.²⁰ Podle něho totiž pojem přizpůsobení vyvolává otázku: přizpůsobení — čemu? Odpovědi jsou vlastně jen dvě: buď danému stavu systému nebo jeho změnám. Tím se zcela automaticky objevuje nový problém: co je funkční z hlediska stavu a co z hlediska změny systému? Jde o identitu funkce ve stacionárním a dynamickém průmětu? A je-li funkce vždy implicitně chápána také jako výraz pro „hypotetický cílový stav“, jak o tom mluví R. Mayntzová,²¹ záleží potom na vymezení charakteru tohoto „stavu“, aby byla určena funkcionalita společenských procesů? Opět se tedy do-

stáváme k již známému poznatku — i když v jisté modifikaci: zatímco pojem funkce je svázán s jistým strukturalistickým postulátem, vyjádřeným premisou nadřazenosti celku nad částmi, je jakákoli konkrétní, faktická funkce sociálního jevu vázána na jistou sociologickou teorii společnosti. To budiž dílčím závěrem pro další úvahy.

Tuto část úvah tedy můžeme uzavřít jakýmsi shrnutím. Pro vymezení pojmu funkce v sociologii je třeba, abychom si byli vědomi, že jde 1. o vztahovou kategorii (nelze ji především izolovat od jistého řešení vztahu částí a celku), 2. o pojem, který implikuje nějak směřovanou činnost a její účinky, a 3. o pojem, který není zbaven jistého normativního charakteru.

III

Pojetí funkce v sociologii, jak jsme již řekli, nelze dost dobře emancipovat od strukturalního pohledu na společenskou realitu. Právě proto, že předmět sociologie tvoří jistá integrovaná pluralita společenských elementů, musí být tato „pluralita“ (obvykle chápána jako sociální systém) referenčním bodem jejich analýz. Avšak analýza společenské skutečnosti se stává primárně sociologickou analýzou teprve tehdy, je-li vztažena na procesy a vztahy, které jsou nějak nadřazeny jednotlivým individuí, je-li tedy respektován postulat, že objektem zkoumání jsou vztahy mezi společenskými „jednotkami“, které jsou vzájemně nějak strukturovaně uspořádány v celek, který má integrační postavení. Jde tedy o jistý specifický stav „celku a částí“, v němž je reciprocita spojena s požadavkem podřízenosti částí celku. Proto je také individuum v sociologii chápáno jako individuum společenské (zespolečenštěné), nikoliv tedy zvláštní a odlišné. To není nic nového.²² Avšak touto charakteristikou není ještě automaticky „zaručena“ nezávislá existence celku; jeho postavení je (sociologicky) preferováno proto, protože se vychází z jeho základního určení: uspokojovat optimálně nároky a potřeby všech zúčastněných díl-

¹⁸ E. Nagel, *The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation*, New York 1961, s. 525.

¹⁹ Z. Strmiska, op. cit., s. 124n.

²⁰ J. Galtung, *An Outline of Structural-Functional Theory Applied to Social Change*, 1958, cit. podle: H. L. Zetterberg, op. cit., s. 95n.

²¹ R. Mayntzová, *Kritische Bemerkungen zur funktionalistischen Schichtungstheorie*, in: *Soziale Schichtung und Soziale Mobilität*, KZfSS, Sonderheft 5, s. 12.

²² Srv. k tomu zvl. R. Dahrendorf, *Homo sociologicus*, Köln 1959.

čích „elementů“. To je možno považovat za jistý „cílový stav“, k němuž lze dospět integrováním (sjednocováním, vyrovnáváním apod.) a regulováním nároků těchto „elementů“, a to jednak adaptací elementů prostřednictvím procesu socializace, jednak jejich kontrolou. V obou případech nepostrádáme normativní fundament. Nelze se však vyhnout zcela samozřejmě otázce: Jde jen o jednostrannou adaptaci a kontrolu „elementů“? Zdá se, že nikoli, že jak adaptace, tak kontrola se rovnou měrou vztahují i na systém samotný, že totiž jak integrování, tak regulování se týká i systému, který se musí měnit v souladu se změnami ve vztazích a „kvalitách“ jeho elementů. Právě tato vzájemná závislost určuje dynamický charakter společenských procesů a stává se jakýmsi kategoriickým imperativem optimálního fungování systému.

Nyní ovšem vyvstává otázka, nakolik je v tomto rámci aplikabilní pojem funkce. Je-li funkce kategorií spojenou se strukturálním pojetím společnosti, nestojí v jisté opozici k procesuálnímu, dynamickému pojetí společnosti? V kritikách na adresu strukturálně funkcionalistické sociologie (zvláště Parsonse) bylo nejednou zdůrazněno, že se dopouští jisté násilnosti, jestliže jednostranně podřizuje elementy a jejich vztahy danému stavu systému (ekvilibrium), neboť pak se funkce jeví jako součást dané strukturovanosti a funkcionalita se uplatňuje jen ve smyslu převahy celku nad částmi. Zdá se tedy nevyhnutelné přiznat (lépe přiřadit) funkci také celku, a to vzhledem k jeho částem; neboť celek zde není „pro sebe“, struktura je imanentní jen jak integrita elementů a nikoli jako „univerzálie“, tj. jako „absolutní entita“. A v tomto smyslu chápat funkci jako vztahovou kategorii znamená uznat reciprocitu vztahů i v rovině funkcí (tedy nejen jaká je funkce elementu vzhledem k celku, ale i naopak, jaká je funkce celku vzhledem k elementu).

Proto ani význam funkce ve smyslu „uspokojování potřeb“ nemůže být vymaněn z tohoto recipročního rámce. Uspokojování potřeb společnosti a současné uspokojování potřeb sociálního elementu (subjektu) jsou krajní póly společenských vztahů, a současně jejich dynamickým „nábojem“. Funkcionalita se pak z tohoto

aspektu stává regulačním principem společenských aktivit a nevyčerpává se jednostrannou preferencí systému na úkor elementů, nýbrž má svůj základ v relativní autonomii a soutěži obou „krajností“. Není proto dostatečným považovat funkci pouze za výraz vztahu „prvku k systému“, nýbrž také naopak, za výraz jistého vztahu systému k prvku — i když s cílem uchování či dosažení optimální uspořádanosti systému.

Všimli jsme si jedné významové roviny pojmu funkce, která v podstatě odpovídá pojetí funkce jako „strukturálního atributu“. Snad bude vhodné opět zdůraznit, že v tomto smyslu je funkcionální analýza vázána na jistou teorii společnosti. Vedle toho však pojem funkce vystupuje i ve významu „definičního atributu“ sociálních jevů. Předběžně můžeme říci, že jeho prostřednictvím je určována sociální specifika jednotlivých sociálních „útvárů“ (jde v první řadě o instituce, v nichž jsou jednotlivé funkce „zpředměťňovány“), a to jak z aspektu jejich činností, tak z aspektu jejich cílů a úkolů. Zdá se tedy, že takto pojatá funkce umožňuje postihnout „sociální imanenci“ těchto útvarů a tím současně implikuje jisté tendence ve formalizačním procesu objektivovaných činností.

Na prvním místě tedy stojí problém vztahu mezi funkcí a činností. Budeme muset postupovat trochu z „dálky“. Předně jde o to, je-li funkcionalita univerzálním atributem společenských jevů, plní-li tedy každý element (ale i systém) určitou funkci. V klasickém funkcionalismu byla tato univerzální funkcionalita jedním ze základních postulátů a nebyla opuštěna mnohými autory dodnes. Nezdá se, že bychom ji mohli popřít nepřímou, prostřednictvím vyvrácení dalších „klasických“ postulátů funkcionalismu, totiž předpokladu funkcionální jednoty společnosti a funkcionální nezbytnosti všech elementů společenské skutečnosti. Předpokládejme tedy, že tato univerzalita funkce platí. Pak bychom ovšem nutně museli uznat také funkcionalitu každé činnosti (jako jistého společenského jevu), což vede k (předběžnému) závěru, že postavení jakéhokoli sociálního elementu je určeno (nikoliv hodnoceno) charakterem jeho funkcionality, jinými slovy, že funkce elementu je jeho „definičním atributem“.

tem“. Předěme však k otázce činnosti.

Ukazuje se — při podrobnějším pohledu —, že každá činnost se vyznačuje především jakousi autocentričností, autonomní sebeuzavřeností. Každá činnost se primárně vztahuje k svému nositeli, charakterizuje ho, on je jejím aktivizačním centrem. Tento nositel činnosti má pak samozřejmě zájem na rozvoji této činnosti, a proto ji posvěcuje — neboť se jedná o určující charakteristiku jeho samého (především ovšem autonomně, to znamená charakteristiku sebe samého před sebou samým). Funkcionalita činnosti je pak určena imanentně, sama sebou, je potvrzena prostřednictvím svého nositele vždy jako pozitivní součást jeho (okamžité) existence. Nejde však o bludný, nepřekročitelný kruh, který by uzavíral činnost a činitele (nositele činnosti) v prostoru jednoznačné funkcionality. Jakákoli činnost totiž současně také sebe samu překračuje, je současně „ausser sich“, protože zasahuje i jiné elementy než činitele. Jakmile se tato činnost objektivuje, stává se „společenskou“ — ale pak může být její funkcionalita nahlížena nikoli již zevnitř, ale zvnějšku, mimo nositele činnosti, který je naopak zprostředkovaně určován i touto exterioritou. Kritérium tohoto externího přístupu k činnosti, tedy ne od činitele, ale od jiných elementů, nelze spatřovat již v samotné činnosti nebo ve vazbě činnost-činitel, ale v její objektivaci. A tou jsou její účinky. Tím je současně řečeno, že tyto účinky charakterizují také činitele — ale zvnějšku, a to buď ex post facto nebo prostřednictvím jiných elementů. Zatímco tedy z aspektu imanentního, interního přístupu činitele k funkci činnosti je rozhodující činnost sama (samozřejmě zde abstrahujeme od motivací), z hlediska externího, tedy společenského (sociologického) přístupu jsou to její účinky. Je však zřejmé, jak na to upozorňuje Z. Strmiska, že funkční vztah nevzniká teprve tímto účinkem, který by činností přinášela ve svém vyústění jako něco ad hoc.²³

Vidíme tedy, že funkcionalita ve společnosti má své limity. Má-li se stát jedním z konstitutivních prvků sociologické analýzy, nemůže zahrnovat problematiku interní (autocentrické) „organizovanosti“ činnosti a musí se soustředit na externí

stránku funkcionality činností, totiž na jejich účinky (efekty). Pak je ovšem zřejmé, že celá jedna rovina problematiky (společenských) činností — jejich imanence vzhledem k činiteli — nemůže být sociologickou analýzou postižena. Je to prozatím doména psychologická, a snad ještě více antropologická.

Z. Strmiska uvádí v souvislosti s výše uvedeným názorem, že existence funkčního vztahu je podmíněna zaměřeností prvků, která umožňuje dosažení určitého účinku. Zredukujeme-li tuto zaměřenost na problematiku cíle (jistě jde o redukci, pokusíme se však vyhnout simplifikacím), dostáváme se k druhé významné sféře otázek. Předně se ukazuje, že bude nutno abstrahovat od vztahu cíle a činnosti v její autocentričnosti (interní vztah činnosti a činitele), protože jinak bychom se nevhodili specifickým otázkám cíle antropologické povahy, např. motivu bloudění apod. Nyní tedy můžeme přejít přímo k jádru věci. Z toho, co bylo již řečeno, plyne, že vlastně každá činnost v sobě již zahrnuje svůj cíl, neboť vede vždy k nějakým účinkům. To je ovšem logicky nekorektní postup, protože spočívá na identitě cíle a účinku, což je absurdní. Předpokládejme tedy dále, že cílem je předpokládaný stav „má být“. Ovšem každá činnost pak má svůj cíl, protože v nejkratnějším případě může být cílem činnosti sama (příkladem za všechny buď hra). Jakmile ale budeme cíl považovat za (verbalizovanou nebo neverbalizovanou, vědomou nebo „spontánní“) projekci očekávaných výsledků činnosti, musíme již diferencovat. Každá činnost sice má — jako procesuální jev — nějaký cíl, protože někam směřuje. Ale toto směřování může být buď záměrné a cíl by pak byl shodný s „vnějším popisem“ očekávaného konečného výsledku, nebo může být pouze účelné a cíl by se shodoval s vnitřním „popisem“ činnosti jako subjektivní reakce na vnější nebo vnitřní impulsy. (Příkladem této difference může být krajní rozestupnost dvou typů činnosti: tvůrčí práce a úprku davu z místa nebezpečí.) Vrátime-li se nyní k pojmu funkce, nezbude nic jiného než opět požadovat jisté zpřesnění jejího používání při analýze společenských jevů a procesů. Jejich funkcí je totiž dosažení předpoklá-

²³ Z. Strmiska, op. cit., s. 124.

daného (očekávaného) cílového stavu jako stavu záměrného. A právě tento záměr vkládá do funkce jistý normativní prvek („má být“). Na druhé straně používání pojmu funkce ve smyslu účelnosti není než metaforou.

IV

Pokusme se nyní na závěr shrnout dosavadní úvahy a vyslovit některé závěry, které jsou pro používání pojmu funkce v sociologii relevantní.

Předně se ukazuje, že funkce není prostou vztahovou kategorií, nýbrž kategorií reciproční, protože se nezdá být zdůvodnitelné jednostranné zdůraznění vztahu elementů k celku bez „zpětné vazby“. Protože však je funkce současně poznamenána aktivizačním (činnostním) charakterem, směřuje vždy ke své objektivaci. Nejvýraznější podobou jakékoli společenské objektivace je její institucionalizace, takže každá funkce směřuje buď k institucionálnímu „zarámcování“, tj. k jakémusi společenskému uznání, které nachází v „instituci“ svůj neoptimálnější výraz (např. poznávací funkce ve vědě atd.), nebo přímo k „organizované“ institucionalizaci (vědecký ústav, pracoviště apod.). Zvláštním výrazem takového společenského procesu je institucionalizace individuální činnosti, již se v podstatě stává sociální rolí. Ukazuje se tedy, že primárně lze v sociologii analyzovat funkce institucí (příp. rolí), neboť v nich našla funkce své „zvěcnění“. Pak je ale nutno takto instrumentálně pojatou instituci chápat jako prostředníka interakčních procesů, tedy jako zprostředkující člen vztahu elementu a systému jako totálních společenských jevů. Instituce chápána jako takto zprostředkující člen se uplatňuje při vyrovnání funkcionality obou (či více) zúčastněných elementů skutečnosti a v tomto smyslu hraje podvojnou roli. Vezmeme si jako příklad třeba proces poznání, vědění (jako aktivitu). Poznávací činnost směřuje (na určitém stupni) ke svému společenskému zakotvení prostřednictvím institucionalizace (vzdělávání a jeho vyústění v školském systému). Primárně je tedy funkcí školy zprostředkování mezi poznávací činností a činiteli (společenskými subjekty), eo ipso objektivace poznávacího procesu. Toto je zá-

kladní charakteristika této instituce (funkce zde vystupuje současně jako „definiční atribut“), a jakmile je do tohoto rámce vřazen další společenský element (např. ekonomický systém), nelze nový vztah nadřadit onomu primárnímu, nýbrž je třeba ho zapojit do daného vztahového rámce. V tomto smyslu ovšem dochází k mnohorozměrnosti funkcionálních vztahů (začlenění instituce do více systémů, apod.), což — nedošlo-li v této situaci k hierarchizaci vztahů — může také vést ke konfliktu funkcí. Je to tedy obdobná situace, jako v případě sociální role (hierarchizace a konflikt rolí). Na rozdíl od tohoto případu je funkce instituce vázána na její základní funkcionální vztah, který je „jejím zdůvodněním“ a nelze ho odstranit — ani nahradit.

Vzhledem k této skutečnosti nesměřuje funkce jenom ke své objektivaci, ale také k jisté strukturovanosti. Blížšímu zkoumání se věnovat nebudeme, přecháje totíž značně kruh, který jsme si vymezili, neboť souvisí jednak s jinými pojmy (struktura, systém), jednak s jistými obecně teoretickými sociologickými problémy.

Všimněme si však ještě jednoho aspektu, který jaksi shrnuje dosavadní úvahy: analýza funkce sociálního jevu tedy znamená analýzu jeho „chování“ (aktivity, činnosti), a to prostřednictvím jeho účinků, přičemž toto „chování“ nutno považovat za „vzorcované“ očekávaným průběhem nebo působením. A právě toto očekávání tvoří normativní stránku funkce.

Můžeme tedy jednorázově „definovat pojem funkce v sociologii? Jde o pojem jednoznačný? Nejde jen o slovní fetiš? A tak závěrem: Pojem funkce je výrazem pro směřovanou (zaměřenou) činnost, jejíž analýzu lze provádět jen prizmatem jejich efektů. Vztahuje se však k svému nositeli, jehož je „definičním atributem“ a implikuje současně jeho vztah k jiným (společenským) elementům. V tomto smyslu bychom mohli říci, že funkce společenského jevu je „rolí, kterou hraje v celku sociálního života“.²⁴

Domníváme se tedy, že toto vymezení postihuje základní významovou dimenzi pojmu funkce v sociologii, a protože jde o výraz jistého komplexu vztahů, nemůže být funkce redukována na jeden par-

²⁴ R. König, *Soziologie*, Frankfurt a. Main, s. 288.

tikulární význam (vztah elementů, účinek, uspokojování potřeb apod.),²⁵ jak jsme toho nejednou svědky. Současně tímto vymezením odpovídáme i na otázky vyslovené na počátku těchto úvah.

Резюме

Носиф Алан: Рассуждения о понятии функции в социологии

Применение понятия в социологии, и вне рамок структурально-функционалистической линии нередко вызывает дискуссии о его семантическом положении, его однозначности и многозначности, его апликативной ценности и вообще о мере его значительности. При различных попытках определить это понятие мы сталкиваемся с трудностями, вытекающими из того, что оно применяется как различными авторами старшей (Комте, Спенсер и др.) и современной социологии так и в различных контекстах значительно различно. Прежде всего показывается, что необходимо отличить два его размера: семантический, исходящий из этимологического исследования («функция» как «деятельность») и первоначально математический (дедуктивно «структуральный», понимающий функцию как выражение отношения двух элементов, или же элемента и системы. В первом размере, на основании анализа получим знаменательную рамку понятия функции, точно определенную значениями «деятельность», «действие», «цель» (или же задача). К этой рамке дойдем или слежением и очной ставкой взглядов тех авторов, которые этим предметом занимались (К. Давис, Р. Мертон, Малиновски и др.) или общим анализом процесса деятельности. Во втором случае дойдем к тому, что каждая деятельность прежде всего отличается определенной автоцентричностью, автономной скрытостью. Ее активизационным центром является носитель деятельности (деятель) и ее функциональность подтверждается его посредничеством. Однако наряду с этим деятельность также выступает в объективационной плоскости, как общественное явление, а ее функциональность в этой плоскости определяется ее экстериоритой. Ее объективизация избавляет ее связи на деятеля а решающим для определения ее функциональности становится ее воздействие. Только в этой плоскости полностью обоснован и возможен социологический анализ. Однако отношение деятельности и воздействия включают одновременно проблематику тенденций и направленности, которую в основном можно свести на вопрос цели. Каждая деятельность «имеет» свою цель, хотя бы ею в крайнем случае являлась сама деятельность (как это бывает например у «игры»). Однако и цель тут выступает в больших видах, из которых наиболее известными являются: предпологаемое состояние (должен быть) и проекция ожидаемого результата. В обоих случаях каким-то способом присутствует и определенный нормативный элемент, проецирующийся и в самое понятие функции.

Во втором семантическом размере понятия включено предположение определенного решения отношения целого и части, элемента и системы. Такое решение в социологии впадает чаще всего в постулат подчиненности части целому, чего достигается отчасти приспособлением элементов посредничеством процесса социализации и отчасти их проверкой. Хотя при этом будем настаивать на том понятии системы, которое идеальным «состоянием» считает равновесие, мы не можем не добавить, что и это состояние имеет свое «ингерентное» определение, т. е. оптимальное удовлетворение требований всех элементов. В этом направлении необходимо потом и самую систему подчинить постулату приспособления и контроля, гарантирующие его динамическое изменение в согласии с изменениями в отношениях и «качествах» элементов. Если понять функцию как относительную категорию и признать взаимность отношений целого и части, то упомянутую взаимность мы должны потом применить и в понимании функции (следовательно не только какой является функция элемента по отношению к целому, или же иному элементу, но и наоборот, какая функция целого по отношению к элементу). Только после этого мы можем решать например проблематику «удовлетворения потребностями», так часто приводимую в связи с социологическим функционализмом.

Упоминутые два размера, ведущие нас к подчеркиванию двух определений функции — «структуральной» (функция как взаимная категория) и «определятельной» (функция как характеристика социального явления) — находят потом свое выражение в институционализации деятельности как самые выразительные сходства их общественной объективации. Именно в утверждениях (или же ролях) функции нашла свою обоснованность.

В наших рассуждениях, в которых естественно не отсутствует значительная частичность и собственно они являются результатом первой попытки подхватить проблематику, мы придем к заключению, что понятие функции является выражением направленной деятельности, анализ которой можем проводить только призматом их эффектов. Является «определятельным атрибутом» общественных явлений и имплицитно их отношение к другим явлениям. В этом отношении мы могли бы вместе с Р. Кениг сказать, что функция общественного явления является «ролью, которую играет в целом социальной жизни», а не только по отношению к этому целому. Поэтому функция не может быть также однозначно сокращена на одно отдельное значение (воздействие, удовлетворение потребностями и т. д.).

Summary

Josef Alan: Considerations on the Concept of Function in Sociology

The use of the concept of function in sociology, also outside the scope of the struc-

funke je nedefinovateľný, i když je intuitivně jasný.

²⁵ Snad právě tato okolnost vedla R. Boudona (*Remarques sur la notion de fonction*, in: *Revue française de sociologie*, 1967/2) k názoru, že pojem

turally functionalistic line, often raises discussions concerning its semantic status, its ambiguity or unambiguity, its explicative value and the extent of its relevance. In trying to define this concept, we meet with difficulties based on the fact that it is used by various authors representing the older (Comte, Spencer, etc.) as well as the modern sociology in a considerably different way in various contexts. First of all, it becomes evident that it is necessary to distinguish its two dimensions: the semantic one, proceeding from the etymologic meaning ("functio" as "activity"), and the originally mathematical one (derived "structural") conceiving function as an expression of the relation between two elements, or between the element and the system. In the first dimension we get, on the basis of an analysis, the frame of the meaning of the concept "function" defined by the meanings "activity" — "effect" — "aim" (or task). This frame is attained by pursuing and confronting the views of the authors who have dealt with this subject (Davis, Merton, Malinowski, etc.), or by a general analysis of the process of activity. In the latter case we come to the conclusion that every activity is primarily characterized by a certain autocentrism, by an autonomous reserve. Its center of activation is the bearer of the activity (agent), and its functionality is confirmed by means of his mediation. Besides, however, activity appears on the objectivation level — as a social phenomenon — and its functionality on this level is determined by its exteriority. Its objectivation deprives it of the dependence on the agent, and its effects become decisive for determining its functionality. It is only on this level that sociological analysis is fully justified and possible. The relation of activity and effect, however, implies the problems of tendency, of orientation, which, in substance, can be reduced to the problem of the aim. Every activity "has" its aim, be it — in the extreme case — the activity itself (as e.g. in the "game"). But the aim, too, appears in a number of forms, the most significant of which are the anticipated state of "should be" and the projection of the expected effect. In both cases also a certain normative element is present, which projects itself into the concept of function itself.

The second dimension of the meaning of the concept of function involves the precondition for solving, in a certain way, the relation between the whole and its parts, between the element and the system. In sociology, this solution most frequently leads

to the postulate of subordination of the parts to the whole. This subordination should be reached both by the adaptation of elements by means of the socialization process and by means of their control. Even if we continue to adhere to that conception of the system which considers equilibrium to be the ideal "state", we cannot avoid mentioning that even this state has its "inherent" determination — i.e. the optimum satisfaction of the demands of all the elements. In this sense the system itself must be subordinated to the postulate of adaptation and control, which would secure its dynamic change in harmony with the changes in the relations and "qualities" of its elements. If function is conceived as a relation category and the reciprocity of the relations between the whole and its parts is acknowledged, then this reciprocity must also be applied to the conception of function (i.e. not only the determination of what is the function of the element with regard to the whole or to another element, but also conversely, the determination of what is the function of the whole with regard to the elements). It is only in this sense that e.g. the problems of "satisfying the needs", so often brought in connection with sociological functionalism, can be solved.

These two dimensions which lead us to emphasize the two attributes of function — the "structural" (function as a reciprocal category) and the "defining" (function as a characteristic trait of the social phenomenon) — find their most appropriate expression on the level of the institutionalization of activities (as the most expressive form of their social objectivation). It is just in the institutions (or roles) that function attains its objectivation.

In our considerations, which necessarily have a considerably fragmentary character and, in fact, are the result of the first attempt to tackle the given problems, we come to the conclusion that the concept of function is an expression for directed activity which can be analyzed only through the prism of its effects. It is a "defining attribute" of the social phenomena and implies their relation to other phenomena. In this sense we could say, together with R. König, that the function of the social phenomenon is the "role which it plays in the whole of social life" — not only with regard to this whole. This is also the reason why function cannot be unambiguously reduced to one particular meaning (effect, satisfaction of needs, etc.).